

ՄԱՐԳԱՐԵԱԿԱՆ ՅԱՐԱԿՅՈՒԹԻՒՆ

Ը Ն Դ Մ Ե Զ

ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ՝ ԿՏԱԿԱՐԱՆԱՑ

(Շարունակութիւն և վերջ, տես թիւ 12-1874)

Հ. Ձիւնէ է հետագայ մարգարէութիւն վասն Քրիստոսի խօսեցեալ ի սուրբ Գիրս :

Պ. Ի մարգարէութիւնն Միքիայ. զիսա է որ կանխաձայնեաց զտեղի ծըննդեան Քրիստոսի և այլ շնորհաց նուրին. ըստ այսմ թէ. « Եւ դո՛ւ Բեթլէհէմ տուն Եփրատայ, սակաւաւոր իցես լինել ի հազարաւորս Յուդայ, ի քէն ելցէ ինձ իշխան Իսրայէլի, և ելք նորա ի սկզբանէ աւուրց աշխարհի : Վասն այսորիկ տայ զնոսա մինչեւ ի ժամանակ ծննդակոնի. ծնցի, և մնացորդք եղբարց նորա դարձցին առ որդիան Իսրայէլի : Եւ կայցէ, և տեսցէ և հովաւեացէ հօտի խրոյ Էփրատեամբ Տեառն, և ի փառս անուան Տեառն Աստուծոյ իւրեանց հաստատեցեն » . գլուխ Ե. հմ. 2-4 :

Ըստ վկայելոյ Աւետարանչին յայտ է, զի Քրիստոս ծնաւ ի Բեթլէհէմ Հրէաստանի, յաւուրս Հերովդէի արքայի. ահա մոգք յարեւելից եկին յերուսաղէմ : Եւ տանն ո՛ւր է, որ ծնաւ արքայն Հրէից զի տեսաք զաստիճաննորա յարեւելս, և եկաք երկիր սաւաննէն նմա : Եւ իբրեւ լուաւ արքայ Հերովդէս, խռովեցաւ և ամենայն Երուսաղէմ ընդ նմա : Եւ ժողովեալ զամենայն Քահանայապետ և զԳալիլոս ժողովրդեան՝ հարցանէ ի նոցանէ, թէ ո՛ւր ծնանիցի Քրիստոս :

Եւ նոքա ասեն յնա ի Բեթլէհէմ Հրէաստանի. զի այսպէս գրեալ է ի ձեռն Մարգարէին : Եւ դու Բեթլէհէմ երկիր Յուդայ, և այլն որ զինի : Մատթ. Բ. 1-5 :

Ըստ այսմ և ի Ղուկասու ի գլուխ Բ. հմ. 3-7. որ ասէ. « Եւ երթալին ամենեքեան մօտենել յաշխարհադիր յիւրաքանչիւր քաղաքի : Եւ եւ Յովնէի ի Գալիլիէ ի քաղաքէն Նազարեթէ ի Հրէաստան ի քաղաք Գաւթի, որ կոչի Բեթլէհէմ : Վասն լինելնայ նորա ի տանէ և յաղգէ Գաւթի : Մօտենել յաշխարհադիր Մարիամու հանդերձ, որ խօսեցեալն էր նմա, և էր յղի : Եւ եղեւ ի հասանիլ նորանոր, լսան աւուրք ծնանելոյ նորա : Եւ ծնաւ զմրդին իւր անդրանիկ » :

Հ. Եւ զիւնէ է մարգարէութիւն Անգեայ վասն Քրիստոսի :

Պ. Ի Գլուխ Բ. հմ. 6-9. ասէ, « Եւ բանն որ ուխտեցի ընդ ձեզ յեւրանն յերկրէն Եփրատացեոց, և հօգի իմ որ կայ ի միջի ձերում քաջալերաշարուք : Զի այսպէս ասէ Տէր Ամենակալ. դարձեալ միւսանգամ շարժեցից զերկինս և զերկիր, և զծով եւ զցամաք : Եւ միւսանգամ շարժեցից զամենայն ազգս, և եկեսցէ ընտիր ընտիր յամենայն ազգաց, և լսուցից ընտուհ զայդ փառօք, ասէ Տէր Ամենակալ : « Իմ է արծաթ, և իմ է ոսկի ասէ Տէր Ամենակալ » :

Ըստ այսմ է և մարգարէութիւն Մաղաքեայ, որ ի գլուխ Գ. հմ. 1. ասէ. « Ահա ես առաքեմ զՀրեշտակ իմ, և տեսցէ զճանապարհս իմ առաջի իմ, և յանկործակի եկեսցէ ի տաճար ինքնին Տէրն, զոր դուք խնդրէք. և Հրեշտակն ուխտին, զոր դուք կամիք, ահաւասիկ գայ ասէ Տէր Ամենակալ : Յայսմ Հրեշտակ ուխտին, զոր առաքելոց էր Տէր, և զոր Հրեայք և հեթանոսք խնդրէին և զոր կամէին, էր Մեսիայն ըստ ուխտի նախահարց իւրեանց Աբրահամու, Իսահակայ եւ Յակովբու » :

Եւ Հրեշտակն զորմէ ասէ, « Տեսցէ

զճանադարհս իմ առաջի իմ, է սուր.
բնն Յովհաննէս Մկրտիչ կորստեա
Քրիստոսի ի պատրաստել զճանադարհ
նորս ։

Հ. Եւ զնչ է Մարգարէութիւն
Զարթայ վանն Քրիստոսի ։

Պ. Սա ի Մարգարէութեան իւ
րում ի զանազան տեղիս խօսի զայն
պիսիս, որք յայնմայէս վերաբերին
առ Քրիստոս, զոր օրինակ.

Նախ ի գլուխ Զ. հմ. 12-15.
ասէ. « Եւ ասացեսցնա, այսպէս ա
սէ Տէր Ամենակալ, Ահա՛ այր եւ ծա
գումն անուն նորա, եւ ի ներքոյ իւրմէ
ծագեսցէ, եւ շինեսցէ զտուն Տէառն ։
Եւ նա առցէ գբաջութիւն. նաոցի եւ
տիրեսցէ ի վերայ ամսոս իւրոյ, եւ
եզիցի քահանայն ընդ աջմէ նորա. եւ
խորհուրդ խաղաղութեան ի մէջ եր
կոցունց ։ Եւ պսակդ եզիցի այնոցիկ,
որք ակն ունին եւ պիտանեաց նորա եւ
որոյ ճանաչեն զնա, եւ ի շնորհս որդ
ւոյ Ստիանեայ, եւ յերգս տան Տէառն ։
Եւ յետ աւուրց ի նոցանէ եկեսցին
եւ շինեսցին զտուն Տէառն, եւ ծանի
ջիւր, թէ Տէր Ամենակալ առաքեաց
զնա առ ձեզ, եւ եզիցի եթէ լսելով լը
ւիցէք ձայնի Տէառն Աստուծոյ մերոյ ։

Երկրորդ՝ գուշակէ նա զգալուստ
Քրիստոսի յերուսաղէմ իբրեւ զթա
գաւոր նորա. ըստ այնմ թէ. « Ու
րանի լեր յոյժ գուտոր Սիօնի, քարո
զնա՛ գուտոր Երուսաղէմի, ահա՛ թա
գաւոր քո գայ առ քեզ, արդար եւ
Փրկիչ. նոյն հեղ, հեծեալ ի վերայ ի
շոյ եւ յաւանակի նորոյ ։ Թ. 9 ։

Եւ այս է, որ գրի ի Մատթէոս ի
գլուխ ԻԱ. հմ. 4. թէ, « Բայց այս
ամենայն եղև, զի լցի բան Մարգա
րէին ։ Ասացէք, դստեր Սիօնի, ահա՛
թաղաւոր քո գայ առ քեզ, հեծեալ
յէշ եւ յաւանակ իշոյ ։

Եւ ի Յովհաննէս ի գլուխ ԺԲ.

հմ. 15. ասէ, « Մի երկչիւր գուտոր
Սիօնի, ահա՛ աղիկ թագաւոր քո գայ
նառեալ ի վերայ աւանակի իշոյ ։

Երրորդ՝ մարգարէանայ սա զթա
գաւոր Քրիստոսի զմեզս մարդկան, ըստ
այնմ թէ. « Յաւուր յայնմիկ եզիցի
ամենայն տեղիս բացեալ տուն Գաւթի
ի փախիսումն եւ ի սրսիւմն ։ Եւ եւ
զիցի յաւուր յայնմիկ բարձցէ Տէր
զանուանս կոոյ յերկրէ, եւ շէս եւ
զիցի յիշատակ նոցա, եւ զսուս մար
գարէան եւ զայստ պիղծս բարձցէ
յերկրէ ։ ԺԲ. 1, 2 ։

Զորրորդ՝ նախաձայնէ սա նաև ըզ
չարջարանայ Տէառն եւ զթողութն զնա
յաշակերտացն եւ փախչին, ըստ այնմ
թէ. « Զարթիր սուր ի վերայ հովուի
իմոյ, եւ ի վերայ առն ընկերի նորա,
ասէ Տէր Ամենակալ. հարկոյ զհովու
եւ ցրուեսցին խաշինքն, եւ դարձուցից
զձեռս ի վերայ հովուաց ։ ԺԲ. 7 ։

Այսմ վրայէ եւ Աւետարանն սուրբ,
զի ի ժամ մատնութեան Տէառն թա
զին զնա աշակերտքն եւ փախեան, ըստ
այնմ թէ. « Այլ այս ամենայն եղև
զի լցի Նիքք Մարգարէիցն. յայնմամ
աշակերտքն թողին ամենեքեան եւ փա
խեան ։ Մաթ. ԻԶ. 56 ։

Հինգերորդ՝ նախաձայնէ սա եւ վա
սին վաճառման Քրիստոսի երեսուն
արծաթի, ըստ այնմ թէ. « Եւ ծանի
ցեն Քանանացիքն զխաշինս պահեստի
իմոյ՝ զի բան Տէառն է ։ Եւ ասացի
ցնոսա, թէ բարւոք թուի յաչս ձեր,
տուք զլարձ իմ, ապա թէ ոչ զորոյ
արարէք ։ Եւ կռուցին զլարձ իմ երե
սուն արծաթի, եւ ասէցի Տէր, արկ
գու զայդ ի բովս, եւ բնեան, թէ վարձ
իցէ, որպէս եւ ես գտայ վարձ վան
նոցա, եւ առի զերեսուն արծաթն եւ
արկի ի տուն Տէառն ի բովս ։ ԺԱ.
11-13,

Ըստ այսմ է, որ գրի ի Մատթէոս

զԼ. ԻԷ. 9, 10. աւր տսէ. «Յայնժամ լլայս որ ասացաւ ՚ի ձեռն Նրեմիայ մարգարէին, առին զերեսուն արծաթի զէին փածառելոց, զոր առին յոր զւոյն Խորայելի, և ետուն զնա յազարսին բրտի, որպէս հրամայեաց ինձ Տէր »:

Վեցերորդ՝ նախաձայնեալ է սա և զհնչուին Քրիստոսի զՀոգին Սուրբ ՚ի վերայ բնակչոյն Նրուսաղէմի, եւ զկոճերն բազմոց ՚ի վերայ նորա, ըստ այնմ թէ. «Եւ հեղեց ՚ի վերայ տանն Դաւթի, և ՚ի վերայ բնակչոց Նրուսաղէմի հոգի շնորհաց և գիտութեան, եւ հայեացին առ իս փոխանակ կաքաւելոյն, և կոճեացին ՚ի վերայ նորա կոճ իբրեւ ՚ի վերայ սիրելոյն, և աշխարհայեն աշխար իբրեւ ՚ի վերայ անդրանկան »: ԺԲ. 10:

Ջրատարումն սոյն մարգարէութեան գրեալ է ՚ի Գործս Առաքելոց ՚ի գլուխ Բ. հմ. 33-38. ըստ այնմ թէ. «Հոգւոյն Սրբոց ընկալեալ ՚ի Հորէ սփռեաց զայս, զոր դուք իսկ տեսանէք և լսէք: Արդ՝ ճշմարտիւ գիտասցէ ամենայն տունդ Խորայելի, զի Տէր զնա և օճեալ Աստուած արար զայն Յիսուս, զոր դուք խաչեցիք: Եւ լուեալ զայս զքնացան ՚ի սիրտս իւրեանց, և ասեն ցՊետրոս և ցայլ Առաքեալն. զի՛նչ գործեացուք, արք եղբարք: Ասէ ցնոսա Պետրոս ապաշխարեցէք, եւ միրտեցի իւրաքանչիւր որ ՚ի ձէնջ յանուն Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի ՚ի Թողութիւն մեղաց. և ընկալիք զաւետիան Հոգւոյն Սրբոց »:

Եւ ՚ի Ղուկասու գրի, «Եւ երթայր զհետ նորա բազմութիւն ժողովրդեան և կանանց, որք կոճէին և աշխարէին զնա »: ԻԴ. 27:

Հ. Յետ ասոյլ քս զկորդ յազնութիւ մարգարէից յազգէ Ներայեցւոց խօսեցեալ զգալտենէ և զնշանաւոր

հանդամանոց անձին Քրիստոսի, չիք և յօտար ազգաց կանխատաց որ զՔրիստոսէ:

Պ. Այս էն երկու նշանաւոր անձինք, որք ոչ էին յազգէ Ներայեցւոց. այլ կանխաձայնեալ են զայնպիսիս, որք վերաբերին առ Քրիստոս. և այս երկու անձինք էին Բաղասամ և Յովբ:

Հ. Չի՛նչ էր նախադուշակութիւն Բաղասամոյ փոսն Քրիստոսի:

Պ. Երազեցի տսէ ասոյլ Յակովբոյ, և յարիցէ այր Դարայելէ, և հարցէ զնշանա Մովսրայ, և առցէ զաւար զամենայն որդիս Ս. Թոմայ: Եւ յարիցէ այր ՚ի Յակովբոյ, եւ կորուսցէ զապրեալն ՚ի քաղաքէ անտի: Թոմայ ԻԴ. 17, 18:

Այսմ վկայէ Յայտնութիւն Յովհաննու, զի Քրիստոս կաշի ասոյլ առաւօտեան ծագեալ յազգէ Յակովբոյ, և հարցէ զթշնամիս եկեղեցւոյ, առցէ զհեթանոսս ՚ի ժողովուրդ իւր, եւ Թագաւորեացէ յաւիտեան. ըստ այնմ թէ. «Ես Յիսուս առաքելցի ըզՀրեշտակ իմ վկայել զայս ձեզ եկեղեցեացդ. ես եմ յարմատոյ և ՚ի սեսէ Դաւթի, և ասոյլ պայծառ առաւօտու »: ԻԲ. 16:

Ըստ այսմ է և Սողոմոն Դաւթի, որ ՚ի գլուխ Բ. հմ. 6-9. տսէ. «Ես կացի Թագաւոր ՚ի նմանէ ՚ի վերայ լերինն Սիօնի սրբոյ նորա ՚ի սրամեղ զհրաման Տեառն: Տէր ասաց ցիս որդի իմ՝ ես դու, և ես այսօր ծնաց ըզքեզ: Խնդրեմ յինէն և ապա քեզ զհեթանոսս ՚ի ժառանգութիւն, եւ յիշխանութիւն քեզ ընդ ամենայն ծագս երկրի: Հովուեացես զնոսա գաւաղանաւ երկաթեալ, որպէս զանօթ բրտի փլեացես զնոսա »:

Հ. Եւ զի՛նչ էր նշանաւոր յայտնութիւն Յովբոյ փոսն Քրիստոսի:

Պ. Չի՛ ՚ի գլուխ ԺԹ. հմ. 25-27.

տա՛հ, « Քանզի գիտեմ, զի մշտնջենաւոր է, որ լուծանեցոյն է զիս յերկրէ յարուցանել : Զմարթ իմ որ կրեաց զայս ամենայն, ՚ի Տեառնէ վճարեցաւ ինձ այս : Զոր ես անձին խնամ իրաւ գէտ եմ, զոր անի իմ ետես և ոչ այլ որ, ամենայն ինչ վտխճանեցաւ ՚ի ծոց իմ » :

Հ. Երբ կատարեացի այս նախառայութիւն Յովնայ :

Պ. Յորժամ Քրիստոս Փրկիչն մեր եկեացէ յերկնից ամագօք և Հրեշտակօք յարուցանել զմեռեալս, դատել զաշխարհ և յաղթել թշնամեաց . յայնժամ որգիքն Աստուծոյ յարուցեալ մարմնովն տեսցեն զԱստուած զՔրիստոս Փրկիչն մեր Էմանուէլ, որ է ընդ մեզ Աստուած յայտնեալ ՚ի մարմնի :

Ըստ այսմ է և ՚ի Թեոփիլակեցւոյ ՚ի գլուխ Գ. Հմ. 15, 16. ուր գրի. « Զի ինքն Տէր հրամանաւ և ՚ի ձայն Հրեշտակապետին և ՚ի փող Աստուծոյ իջանէ յերկնից, և մեռեալք ՚ի Քրիստոս յարիցեն յառաջագոյն : Ապա և մեք՝ որ կենդանայն մնացեալ եմք, նոքօք հանդերձ յափշտակիլուք ամպովք ընդառաջ Տեառն յօգս, և այնպէս յամենայն ժամ ընդ Տեառն լինիլ չիմք » :

Եւ յառաջին Կորնթացիան տա՛հ, « Եւ ապա կատարած, յորժամ տացէ ՚ի ձեռս զթագաւորութիւն Աստուծոյ և Հօր. յորժամ խափանեացէ զամենայն իշխանութիւն եւ զամենայն պետութիւն և զօրութիւն, Զի պարտ է նշմա թագաւորել, մինչեւ գիցէ զամենայն թշնամիս ՚ի ներքոյ ոտից իւրոց : Յետին թշնամին խափանի մահ, և զամենայն ինչ հնազանդ արար ՚ի ներքոյ ոտից նորա » : ԺԵ. 24-26 :

Եւ եւս ՚ի Տիմոթէոսի տա՛հ, « Եւ յայտնի իսկ մեծ է խորհուրդն աստուածապաշտութեան, որ երեւեցաւ

մարմնով, արդարացաւ Հոգւով, յայտնեցաւ Հրեշտակօց, քարոզեցաւ ՚ի հեթանոսս, հաւատարիմ եղեւ աշխարհի, և վերացաւ յերկնս » : Գ. 16 :

Զնայն է տեսնել և յայս պանծալի բան Լամբրոնայւոյն յասելն նորա վարն Քրիստոսի Տեառն մերոյ. « Եւ այն որ էջ ՚ի մեռեալս՝ և ազատեաց զնոս, եկն աւ կենդանիս և մխիթարեաց զնոս : Պարտ էր զի ընծայեացէ այնուհետեւ զարտարագն զոր առ յերկրէ՝ այնմ, որ հաճեցաւ ընդ նուիրելն նորա : Պարտ էր, զի ՚ի ձեռն որ ստեղծ զմարդն անապական, գիցէ զնայն նորոգեալ բոս առաջին վայելչութեան : Պարտ էր, զի արքային՝ ահարկու ելեալ թշնամեացն յաղթեաց, վիճակեցի նախ ընդամէ Հօր յաթառահանայւպետ յախանից, և բարեխոս նմին քառութեան : Պարտ էր առ հաւատչէի յուսոյն մասնել ՚ի յերկնս, որպէս զն մարդիկ ՚ի նայն խորս խեղ ՚ի նայն փութացին օթելանս : Պարտ էր, զի որոյ ջրփմբ ՚ի մէջ օձից և կարճաց, և և մահացու թաւիւքն խցիմբ, լիցի տրեամբն իւրով արբիչ, և մեծի շնորհաց Հոգւոյն ընձեռիչ » : Ի ձառն Համբարձման :

Հ. Որպիսի կարեւորագոյն է յայտնի ճշմարտութիւնս կարեմբ ի մաստատիրել յայս երկարաձիգ կարգէ մարգարէութեանց վերաբերեալ առ Քրիստոս Փրկիչն մեր :

Պ. Արդէն յայտ է ՚ի Սուրբ Գրոց, զի ՚ի սկզբանէ աշխարհի յորմէ հետէ մեզք և անկումն Ադամայ կալաւ զամենայն սերունդս նորա, և ազգ մարդկան եղեւ անիծեալ յԱստուծոյ, և յօրէ անտի իսկ սկսաւ շարունակ յաջորդութիւն մարգարէից տուեալ Աստուծոյ զգուշակումն խոստման իւրոց, որ խոստացեալ էր առաքել զմեծահրաշ և մեծազօր փրկիչ մի, որ յայտնե-

այս էր յաշխարհի ի լրման ժամանակն իբրեւ թագաւոր Իսրայէլի և փրկիչ Հրէից և Հեթանոսաց . վասն որոյ ի դարս դարս ակնկալեալ լինէր նա յայնց բարեպաշտ և սուրբ արանց , որք ըստ կարիքաջոժանութէին Սուրբ Գրոց . մանաւանդ ի դարուն յորում երեւեցաւ Քրիստոս , Ըստ այնմ թէ . « Եւ յորոյց զեղիւր փրկութեան ի մեզ ի տանէ Գաւթի ծառայի իւրոյ , Որպէս խօսեցաւ բերտնով սրբոյն , որք յաւիտենից մարգարէք նորա էին » : Ղ. 1 . Ա . 69 , 70 :

Եւ ի Գործս Առաքելոց ի գլուխ Գ . հմ . 18-21 . ասէ . « Այլ Աստուած , որպէս յառաջագոյն պատմեաց ի բերանոյ ամենայն Մարգարէից զարշաքիլն Քրիստոսի իւրոյ . նոյնպէս և կատարեաց : Արդ՝ ապաշտարեցէք եւ դարձարուք ի ջնջել զմեզս ձեր . որպէս զի եկեացեն ժամանակք հանգրտեան Տեառն . և առաքեսցէ զյառաջագոյն զնկատեալն ձեր զՅիսուս Քրիստոս : Զի պարտ է յերկնից ընդունիլ , մինչեւ ի ժամանակս ամենեցուն հաստատելոյ , զորոց խօսեցաւ Աստուած ի բերանոյ սրբոց իւրոց Մարգարէից :

Հ . Բայց այս կոչեցեալն Քրիստոս որդի կուսին Մարիամու . էր խկտպէս նոյն գերահաշիւ և մեծազօր անձն , որում Հրէայք եւ Հեթանոսք ըստ խոստման Աստուծոյ ակնկալէին միշտ :

Պ . Այն , նոյն ինքն էր խոստացեալն Քրիստոս . քանզի այն ամենայն մարգարէութիւնք , որք ի վեր այսր գրեցան վերաբերեալ առ Մեօիայն կամ օծեալն յԱստուծոյ , այնք ամենայն ըստ վկայելոյ Աւետարանչացն կատարեցան ի Քրիստոս առանց նշտնախեց մի անկանելոյ յօրինաց եւ ի մարգարէիցն . վասն որոյ ոչ մնայ մեզ երբէք անզի ինչ երկրայութեան , թէ

Ժ

այս Քրիստոս Նազովքացի որդի Մարիամու , զորմէ մինչեւ ցայս վայր դրեցաւ , է նոյն ինքն խոստացեալն ի սկզբանէ աշխարհի Քրիստոս Փրկիչն ազգի մարդկան և Գառն Աստուծոյ , որ եկն բառեալ զմեզս աշխարհի , վասն որոյ « Որ հաւատայ ի նա , ոչ դատապարտեցի . և որ ոչ հաւատայ ի նա , արգէն իսկ դատապարտեալ է . զի ոչ հաւատաց յանուն Միածին որդւոյն Աստուծոյ » : Յովհ . Գ . 18 :

Հ . Արդ՝ ի վերայ այսր ուրեք ուրեք ի պատասխանիս հարցման իմոյ բերէիր դու զվկայութիւն Աւետարանչացն , բայց ցանկալի է ինձ գիտել , եթէ իրաւապէս գրողք Նոր Կտակարանաց նոյն չորեալին Աւետարանիչքն իցեն , այսինքն Մատթէոս , Մարկոս , Ղուկաս եւ Յովհաննէս՝ աշակերտք Քրիստոսի : Քանզի հեղինակ Գալթաւ գրքով յօրինեալ ի Հղանդա , և այլք ոմանք համարձակին ասել , թէ Նոր Կտակարանն յայլոց հնարեալ իցէ , և ոչ յականոտես Առաքելոց գրեալ . և այն թէ յետ դարաւոր ամաց զինի համբառնալոյն Փրկչին մերոյ , որով և ոչ հաւատան յայնչափ հրաշագործութիւնն Քրիստոսի կատարեալ ի ժողովուրդսն Հրէից :

Պ . Այդ է ցնորք բանգադուշա նաց , և ոչ մի ինչ հաւանութիւն յարգեանոց իրացն , քանզի ընդ ամենայն երկիր վկայեն թէ , Աւետարանն Մատթէոսի նա ինքն գրեաց յԵրուսաղէմ քաղաքի ի լեզու Եբրայեցի , զինի ութ ամի համբառնալոյ Փրկչին ի խնդրոյ եկեղեցւոյն Երուսաղէմի :

Աւետարանն Մարկոսի , նա ինքն Մարկոս հրամանաւ Պետրոսի վիմի գրեաց յԱղէքսանդր քաղաքի ի լեզու Եգիպտացի զինի 15 ամի համբառնալոյ Փրկչին :

Աւետարանն Ղուկասու , նա ինքն

գրեաց հրամանաւ Պօղոսի յԱնտիօք քաղաքի ՚ի լեզու Ասորի, նոյնպէս ըզկնի 15 ամի համբառնալոյ Փրկչին :

Եւ Աւետարանն Յովհաննու, նա ինքն Յովհաննէս սիրելի աշակերտ Քրիստոսի գրեաց զինի 53 ամի համբառնալոյ Փրկչին յԵփեսոս քաղաքի ՚ի ինդրոյ եկեղեցւոյն Ասեայ ՚ի լեզու Յոյն :

Այսմ վկայէ և սրբազան Պօստէ եպիսկոպոսն յասելն նորա թէ, « Նոյնպէս և ճշմարտութիւն չորից Աւետարանաց վկայ անհակառակելի արձանացեալ կան բրիստոնեայք, հեթանոսք եւ հերետիկոսք : Միահամուռ ամենայն ազգ և ազգիք՝ որք ընկալան զգիրսն, և երազ երազ յեղին ՚ի բազմաձայն լեզուս, ոչ ինչ երկմտեցին վասն ժամանակին կամ վասն արանցն զոր գրեցին :

Այսոցիկ չ'ետուն ընդդէմ բանա և հեթանոսք չեկոյց հակառակ և կեւտոս, այն որ անդատին ՚ի սկզբանէ մարտեաւ ընդդէմ աստուածեղէն գրոց : Չասոյց ինչ և ամբարիշտն Յուլիանոս՝ որ առեկադոյն էր ամենայնի և հետազօտեաց զամենայն, որովք հնար ինչ էր նշաւակել զնոսա : Նաեւ բնաւ այլ որ ՚ի հեթանոսաց ոչ խիթաց երբէք ընդ այնս. այլ ամենեքին միաբան՝ որոց ընձայէին բրիստոնեայքն զնոսա առային յորինողս գրոցն :

Ըստ նմին և հերետիկոսք՝ թէպէտ և տաղնապէին ՚ի բանից Աւետարանին, չք համարձակեցան տակ թէ այլոյ ուրուք շարագրածք իցեն և ոչ աշակերտացն Քրիստոսի : Նա աւանիկ ոչ սակաւք ՚ի նոցանէ ախանատես էին եղելոցն, և որոց յանդիման իսկ գրեցան Աւետարանքն. վասն որոց եթէ հնար ինչ էր նենգութեան ՚ի ներքս անկանել, հուս ընդ հուս նշաւակէր, և անմարմ էր յաջողել այնմէ : Վէպք ազգաց. Բ. հատոր, երէս 203, 204 :

« Մարգարէ յարուցից նոյս յեղբարց իւրեանց իբրեւ զքեզ, և տաց զսրատգամն իմ ՚ի բերան նորա, և ևս խօսեցի ընդ նոսա, որպէս և պատուիրեցի նմա : Եւ մարդ՝ որ ոչ լուիցէ, զոր խօսիցի Մարգարէն յանուն իմ, ես խնդրեցի վրէժ ՚ի նմանէ » : Ի գիր Օրինաց ԺԸ, 18, 19 Որ ունի ախանջս լսելոյ լուիցէ :

Յիշատակարան և, երկու դէպք Գեր. Ներսէս վարդապետի օրագրութեանն աւետած :

Ա.

« Նուիրեալ ՚ի յիշատակ Պարոն Խաչատրոյ Գալստեան Շիրազեցոյ, Հայկազեան սեպուհոյ, որ իբրեւ զամբս երեսուն էր ախանաւոր եւ երեւելի վաճառական ՚ի կղզւոջ Պինանկայ, որ և կառոյց իւրովք գոյիւք զեկեղեցի Հայոց հոյակապ, որ ընդ անկեղծ աստուածսիրութեն ունէր և ճրջմարիտ հայրենասիրութիւն և ազգասիրութիւն : Որում երջանկութիւն մեծ էր օգնել համազգեաց իւրոց տնանկաց և թափառելոց, որոց աջոյ ձեռնն աուրք եւ ողորմութիւն անյայտ էր ձախոյն, ըստ վերին բանին, սա փոխեցաւ յանցաւոր կենաց յերանութիւն ՚ի հասակի վսթսուն ամաց ՚ի 26 Յունուարի, 1841 ՚ի Կապիթալայ » :